

Isu dan Cabaran Pelajar Kurang Upaya Penglihatan di Institusi Pengajian Tinggi
(Issues and Challenges of Students with Visual Impairment at Higher Learning Institution)

Raja Nur Fakhriah Raja Zainal Badri

¹Aizan Sofia Amin

Faculty of Social Sciences and Humanities

Universiti Kebangsaan Malaysia

¹Corresponding e-mail: [aizansofia@ukm.edu.my]

Education is one of the most important aspects for every individual including people with visual impairments. Visually impaired students also have the right to a good educational opportunity to higher education. In this regard, this article explores the issues and challenges of visually impaired students in higher learning institution. This study uses a full qualitative approach, a case study in the Klang Valley. In-depth interviews were used in data collection involving 5 students with visual impairment: four males and one female. The findings showed that among the major issues faced by visually impaired students pursuing higher education in tertiary institution were self-esteem, financial and public stigma. In addition,

**Isu dan Cabaran Pelajar Kurang Upaya Penglihatan di Institusi Pengajian Tinggi
(Issues and Challenges of Students with Visual Impairment at Higher Learning
Institution)**

Raja Nur Fakhriah Raja Zainal Badri

¹Aizan Sofia Amin

*Faculty of Social Sciences and Humanities
Universiti Kebangsaan Malaysia*

¹Corresponding e-mail: [aizansofia@ukm.edu.my]

Education is one of the most important aspects for every individual including people with visual impairments. Visually impaired students also have the right to a good educational opportunity to higher education. In this regard, this article explores the issues and challenges of visually impaired students in higher learning institution. This study uses a full qualitative approach, a case study in the Klang Valley. In-depth interviews were used in data collection involving 5 students with visual impairment: four males and one female. The findings showed that among the major issues faced by visually impaired students pursuing higher education in tertiary institution were self-esteem, financial and public stigma. In addition, visually impaired students also faced challenges in accessibility, peer-to-peer acceptance and difficulties in learning at the university. In conclusion, this study emphasises on issues and challenges often faced by students with visual impairments at higher learning institution so that appropriate supports and facilities can be effectively provided by the university.

Keywords: issues, challenges, students, visual impairment, higher learning institution

Orang kurang upaya (OKU) merujuk kepada individu yang mempunyai ketidakupayaan fizikal atau mental, jangka panjang atau pendek dan tidak mempunyai hak yang saksama di dalam bidang kesihatan, pendidikan dan peluang pekerjaan (World Health Organization, 2011). Akta Orang Kurang Upaya 2008 pula mentakrifkan OKU sebagai individu yang mempunyai kekurangan jangka panjang fizikal, mental, intelektual atau deria yang apabila berinteraksi dengan pelbagai halangan, boleh menyekat penyertaan penuh dan berkesan mereka dalam masyarakat (Akta Orang Kurang Upaya, 2008). Definisi yang diberikan oleh WHO dan Akta OKU 2008 menerangkan bahawa hak-hak OKU untuk menyertai masyarakat secara penuh tidak dapat dipenuhi sekiranya terdapat halangan yang

menyekat penyertaan mereka dalam pelbagai aspek kehidupan.

Walaupun OKU dianggap sebagai golongan minoriti dalam masyarakat, hak-hak mereka adalah sama nilainya dengan kelompok lain dalam masyarakat. Hak OKU tidak boleh diketepikan terutamanya dalam aspek pendidikan termasuk pendidikan tinggi. Jumlah kemasukan mahasiswa kurang upaya ke institusi pengajian tinggi (IPT) didapati semakin meningkat setiap tahun. Menurut Manisah dan Zaleha (2012) mahasiswa kurang upaya yang melanjutkan pengajian ke IPT adalah seramai 1,115 orang pada tahun 2010. Jumlah ini menunjukkan bahawa pelajar yang mempunyai ketidakupayaan mampu untuk bersaing dengan pelajar

visually impaired students also faced challenges in accessibility, peer-to-peer acceptance and difficulties in learning at the university. In conclusion, this study emphasises on issues and challenges often faced by students with visual impairments at higher learning institution so that appropriate supports and facilities can be effectively provided by the university.

Keywords: issues, challenges, students, visual impairment, higher learning institution

Orang kurang upaya (OKU) merujuk kepada individu yang mempunyai ketidakupayaan fizikal atau mental, jangka panjang atau pendek dan tidak mempunyai hak yang saksama di dalam bidang kesihatan, pendidikan dan peluang pekerjaan (World Health Organization, 2011). Akta Orang Kurang Upaya 2008 pula mentakrifkan OKU sebagai individu yang mempunyai kekurangan jangka panjang fizikal, mental, intelektual atau deria yang apabila berinteraksi dengan pelbagai halangan, boleh menyekat penyertaan penuh dan berkesan mereka dalam masyarakat (Akta Orang Kurang Upaya, 2008). Definisi yang diberikan oleh WHO dan Akta OKU 2008 menerangkan bahawa hak-hak OKU untuk menyertai masyarakat secara penuh tidak dapat dipenuhi sekiranya terdapat halangan yang menyekat penyertaan mereka dalam pelbagai aspek kehidupan.

Walaupun OKU dianggap sebagai golongan minoriti dalam masyarakat, hak-hak mereka adalah sama nilainya dengan kelompok lain dalam masyarakat. Hak OKU tidak boleh diketepikan terutamanya dalam aspek pendidikan termasuk pendidikan tinggi. Jumlah kemasukan mahasiswa kurang upaya ke institusi pengajian tinggi (IPT) didapati semakin meningkat setiap tahun. Menurut Manisah

dan Zaleha (2012) mahasiswa kurang upaya yang melanjutkan pengajian ke IPT adalah seramai 1,115 orang pada tahun 2010. Jumlah ini menunjukkan bahawa pelajar yang mempunyai ketidakupayaan mampu untuk bersaing dengan pelajar bukan kurang upaya menuntut ilmu hingga ke peringkat IPT.

Pelajar kurang upaya turut mempunyai hak untuk mendapatkan akses kepada persekitaran yang kondusif dan selesa untuk mereka menuntut ilmu. Justeru itu, pihak institusi samaada awam atau swasta perlu memastikan persekitaran yang sesuai untuk semua lapisan masyarakat yang ingin menuntut ilmu (Manisah & Zaleha, 2012). Namun begitu, terdapat pelbagai isu yang timbul apabila orang kurang upaya ingin melanjutkan pelajaran mereka ke tahap yang lebih tinggi. Isu adalah sesuatu masalah yang timbul bagi pelajar itu sendiri dalam tempoh pengajian mereka di peringkat universiti. Cabaran pula ialah perkara yang dihadapi oleh pelajar OKU berpunca daripada pelbagai sudut yang menyukarkan kehidupan seharian pelajar. Menurut Muray et al., (2009) pelajar OKU yang berjaya memasuki IPT sering berhadapan dengan pelbagai halangan dalam mengikuti pengajian mereka.

Antara cabaran paling sukar yang dihadapi oleh pelajar OKU adalah

kesediaan institusi itu sendiri untuk menerima pelajar kurang upaya. Johnson (2006) menyatakan fakulti kurang pemahaman mengenai pelajar OKU yang turut menyumbang kepada kesukaran untuk melakukan akomodasi terhadap mahasiswa/i berkeperluan khas kerana mereka tidak biasa dengan perkhidmatan di kampus. Cabaran yang dihadapi bukan sahaja datang dari institusi malah cabaran tersebut datang dari pelbagai aspek termasuklah daripada rakan sebaya, pensyarah dan juga mahasiswa/i yang menuntut di IPT tersebut (Hasnah et al., 2010). Bukan itu sahaja, keperluan-keperluan khas yang diperlukan oleh pelajar kurang upaya turut perlu dititikberatkan. Hal ini demikian kerana, mereka memerlukan lebih perhatian dan keperluan khas berbanding dengan pelajar lain.

Pelajar kurang upaya bukan sahaja memerlukan kemudahan-kemudahan yang spesifik untuk mereka namun mereka turut memerlukan khidmat sokongan untuk meneruskan pembelajaran mereka di IPT. Sebagai contoh, pelajar kurang upaya penglihatan memerlukan peralatan sokongan khas seperti komputer dan *software* mesra OKU penglihatan terutamanya di perpustakaan (Hasnah, 2009). Bagi pelajar kurang upaya penglihatan yang tidak nampak keseluruhannya, mereka memerlukan bahan bantuan bacaan berbentuk *Braille*. Oleh itu, pelbagai kemudahan perlu disediakan oleh pihak yang berkenaan. Kemudahan yang mereka perlukan berbeza dengan keperluan pelajar bukan kurang upaya (Abu Bakar et al., 2014). Kemudahan seperti bangunan yang lengkap dengan fasiliti, tempat letak kereta, lif dan sebagainya perlu dinaiktaraf.

Bukan itu sahaja, pelajar kurang upaya juga memerlukan khidmat sokongan daripada persekitaran sosial untuk meningkatkan kualiti hidup mereka (Roslinda et al., 2013). Oleh itu, kajian ini memfokuskan kepada penerokaan isu dan cabaran pelajar kurang upaya penglihatan di institusi pengajian tinggi.

Kaedah Kajian

Kajian ini adalah kajian kualitatif sepenuhnya dengan menggunakan rekabentuk kajian kes. Menurut Rozmi (2015), penyelidikan kualitatif adalah satu pendekatan penyelidikan yang memberi penekanan kepada deskriptif, induktif, teori berasas (*grounded theory*) dan kajian ke atas bagaimana manusia memberi makna kepada kehidupan mereka. Kajian kes pula adalah satu kajian penyelidikan yang dilakukan terhadap suatu kesatuan sistem, samaada yang berbentuk program mahupun kejadian yang terikat oleh tempat, waktu atau ikatan tertentu (Kamarul, 2012). Bagi mendapatkan data yang diperlukan, pengkaji telah menjalankan kaedah temu bual (separa berstruktur) secara mendalam ke atas informan yang bersetuju untuk terlibat dalam kajian ini secara sukarela. Kaedah ini digunakan untuk memudahkan pengkaji meneroka pengalaman dan memudahkan informan untuk berkongsi perkara-perkara yang berkaitan dengan isu dan cabaran pelajar kurang upaya penglihatan di institusi pengajian tinggi.

Bagi mendapatkan informan kajian ini, pengkaji menggunakan kaedah persampelan bertujuan (Rozmi, 2015). Informan yang dipilih oleh pengkaji ialah mahasiswa/i yang menuntut di sebuah

institusi pengajian tinggi awam di Lembah Klang. Seramai 5 orang pelajar kurang upaya penglihatan telah dipilih sebagai informan kajian. Pengkaji mengambil masa selama 4 minggu untuk mengumpul data melalui temubual mendalam dengan informan.

Data dianalisis menggunakan kaedah tematik. Menurut Merriam (2000), terdapat tiga peringkat analisis data iaitu pernyataan deskriptif, pembinaan kategori dan pembinaan teori. Dalam kajian ini, data yang telah dikumpul melalui temu bual disalin dalam teks penuh – transkrip. Setelah semua transkrip diulang baca beberapa kali, pengkaji mengkategorikan setiap tema yang muncul dalam satu kotak bersebelahan. Setiap tema diberi kod untuk memudahkan pengkaji mengkategorikan tema tersebut kepada tema yang lebih besar (Kamarul, 2012). Melalui tema yang diperolehi, pengkaji boleh membentuk isu, corak dan juga makna berasaskan persoalan kajian (Othaman, 2005). Hasil analisis tematik membawa kepada 3 tema utama bagi persoalan isu yang sering dialami oleh

pelajar OKU penglihatan iaitu keyakinan diri, kewangan dan stigma masyarakat. Manakala bagi persoalan cabaran yang sering dihadapi oleh pelajar OKU penglihatan menghasilkan 3 tema utama iaitu kebolehasesan, penerimaan rakan sebaya dan kesukaran mengikuti pembelajaran di universiti yang akan dikupas dalam bahagian seterusnya.

Dapatan Kajian dan Perbincangan

Dalam kajian ini, pengkaji menemubual 5 orang informan yang merupakan mahasiswa/i kurang upaya penglihatan di sebuah pusat pengajian tinggi awam. Perincian mengenai informan dijelaskan dalam jadual 1. Jadual 1 menunjukkan bahawa terdapat 5 orang informan yang telah ditemubual. Mereka terdiri daripada 4 orang lelaki dan seorang perempuan. Kesemua informan ialah pelajar kurang upaya penglihatan yang melanjutkan pengajian mereka di sebuah institut pengajian tinggi awam (IPTA) yang terletak di Lembah Klang. Anggaran umur bagi informan dalam kajian ini adalah dari 20 tahun hingga 30 tahun. Hampir semua informan masih bujang dan hanya seorang sahaja informan yang sudah berkahwin.

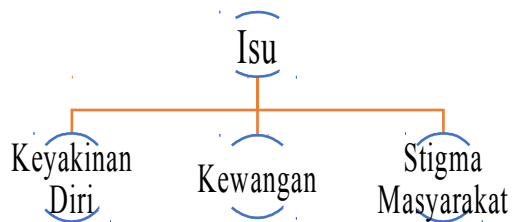
Jadual 1
Profil Informan

Informan¹	Jantina	Umur	Pendidikan
Amir	Lelaki	27	Sarjana
Musa	Lelaki	21	Sarjana
Syukri	Lelaki	28	Sarjanamuda
Azmir	Lelaki	30	PhD
Mimi	Perempuan	27	Sarjana

1 Bukan nama sebenar informan.

Bagi kajian ini, pengkaji tidak menetapkan tahap pendidikan dan bidang pengajian bagi informan. Terdapat seorang informan melanjutkan pengajian di peringkat Ijazah Sarjanamuda, 3 orang di peringkat Sarjana dan seorang di peringkat ijazah kedoktoran dalam bidang berbeza.

Isu Pelajar Kurang Upaya Penglihatan

Rajah 1. Isu Pelajar Kurang Upaya Penglihatan

Isu yang pertama ialah isu keyakinan diri. Keyakinan diri membawa maksud mempercayai diri sendiri bahawa diri mempunyai kekuatan dalaman dan kemampuan dan bertanggungjawab terhadap keputusan yang telah ditetapkannya sendiri (Salama, 2014). Isu keyakinan diri dalam kalangan pelajar kurang upaya berlaku apabila mereka merasakan bahawa mereka tidak diperlukan dan hanya menjadi beban kepada masyarakat sekeliling (Hasnah, 1997). Menurut informan, mereka mengalami perasaan rendah diri dan tidak yakin untuk berhadapan dengan orang ramai:

“... keyakinan secara amnya memang agak kurang sedikit kerana melihat kelebihan orang lain...” (Syukri)

“... masalah yang saya hadapi adalah rasa rendah diri dan kurang keyakinan untuk berdepan dengan orang ramai. Masa mula-mula nak masuk sini pun saya rasa tiada keyakinan diri dan tak rasa yang saya mampu buat...” (Mimi)

Ada dalam kalangan pelajar kurang upaya merasakan bahawa mereka tidak mempunyai kekuatan untuk menjalani kehidupan sebagai pelajar dan berjauhan

Berdasarkan analisis yang dibuat, terdapat 3 isu utama yang dialami oleh pelajar kurang upaya penglihatan di IPT. Antara isu yang dialami adalah isu keyakinan diri, kewangan dan juga stigma masyarakat apabila berhadapan dengan orang ramai seperti dijelaskan dalam Rajah 1.

dengan keluarga (Gray, 2010). Hal ini berlaku apabila mereka merasakan bahawa mereka tidak akan diterima oleh pelajar lain kerana kekurangan diri mereka. Namun begitu, tidak semua pelajar kurang upaya penglihatan mempunyai keyakinan diri yang rendah. Ada dalam kalangan mereka mempunyai keyakinan diri yang tinggi dan juga mampu untuk berhadapan dengan dunia luar:

“... saya sangat berkeyakinan dalam berhadapan dengan orang ramai dan masyarakat sekeliling. Saya sentiasa bersikap positif...” (Azmir)

Menurut Huurre (2010), keyakinan yang ada pada pelajar kurang upaya penglihatan adalah kerana mendapat sokongan dan juga persekitaran sosial yang sangat memberangsangkan. Keyakinan diri dalam kalangan pelajar kurang upaya terutamanya kurang upaya penglihatan boleh dipupuk dari mereka kecil lagi. Peranan ini harus dilakukan oleh ahli keluarga, rakan-rakan dan juga masyarakat sekeliling. Menurut Lakshmi dan Anuradha (2014), sokongan dari keluarga dan juga rakan yang memahami mempengaruhi keyakinan diri pelajar kurang upaya. Kenyataan ini juga

disokong dengan kenyataan informan yang menyatakan bahawa apabila beliau dikelilingi dengan rakan-rakan yang memahami dan menerima membantu beliau untuk terus bersikap positif dan berkeyakinan.

“... semasa dibangku sekolah saya join Pembimbing Rakan Sebaya...” (Azmir)

Berdasarkan data yang diperoleh dari informan, tidak semua pelajar kurang upaya terutamanya kurang upaya penglihatan mempunyai keyakinan diri yang rendah apabila berhadapan dengan orang ramai. Ada juga pelajar kurang upaya yang masih lagi boleh berhadapan dengan orang ramai dan tidak kekok apabila bergaul dengan pelajar yang lain. Hal ini adalah kerana pemikiran positif yang dipupuk untuk yakin pada diri sendiri bahawa mereka mampu melakukan sesuatu seperti orang lain.

Isu yang kedua pula adalah isu kewangan. Isu kewangan merupakan salah satu isu yang sangat dekat dengan pelajar khususnya pelajar institusi pengajian tinggi (IPT). Isu kewangan ini turut dialami oleh pelajar kurang upaya yang melanjutkan pengajian mereka di IPT. Namun begitu, terdapat beberapa keistimewaan yang boleh diperoleh oleh pelajar kurang upaya bagi mengurangkan beban dan menangani isu kewangan ini. Antara salah satu perkara yang boleh dinikmati oleh pelajar kurang upaya adalah pembiayaan bantuan kewangan. Bantuan kewangan ini adalah dari pihak Kementerian Pengajian Tinggi (KPT) yang memberi bantuan wang saku sebanyak RM300 sebulan (Bank Negara, 2015).

Walaupun menerima bantuan kewangan daripada KPT, majoriti informan yang ditemubual menyatakan isu kewangan sering menjadi permasalahan mereka. Ada dalam kalangan informan menyatakan mereka tidak mempunyai wang saku yang cukup untuk menampung kos sara hidup yang semakin hari semakin

meningkat. Ada juga dalam kalangan mereka yang membuat kerja sambilan untuk menampung perbelanjaan harian mereka:

“... biasalah sekarang ni kan orang kata kos perbelanjaan tu sangat tinggi. Lagi-lagi kalau dah dok kat kawasan bandar ni...” (Musa)

“... isu kewangan. Hal ini berlaku kemungkinan kerana kegawatan ekonomi sekarang dengan harga barang yang meningkat...” (Syukri)

Menurut Christina dan Ikhwan (2010), terdapat sebanyak 51.8% pelajar IPT yang mempunyai masalah kewangan. Salah satu faktor yang menjadi penyebab pelajar mempunyai masalah kewangan adalah kerana pelajar tidak mahir dalam menguruskan kewangan dan juga kos sara hidup yang makin tinggi. Hal ini menyebabkan pelajar mengambil inisiatif dengan melakukan kerja sambilan seperti membuka perniagaan *online* ataupun mencari kerja sambilan sewaktu cuti semester. Ada dalam kalangan informan menyatakan bahawa beliau mengambil langkah untuk mencari pendapatan sampingan dan tidak hanya bergantung pada wang saku yang diberikan oleh pihak KPT:

“... saya cuba berdikari. Kalau macam tu saya akan cuba cari jalan apa-apa pun macam perniagaan kecil [...] saya jual minyak wangi. Tapi buat part time ja...” (Amir)

Namun begitu, terdapat juga segelintir pelajar yang hanya bergantung pada wang saku yang diberikan oleh pihak universiti dan juga wang dari Perbadanan Tabung Pendidikan Tinggi Nasional (PTPTN). Perkara ini menyebabkan pelajar merasakan wang yang mereka terima tidak mencukupi untuk menampung kos kehidupan sehingga akhir semester. Kebanyakan pelajar tidak mempunyai pendedahan yang cukup untuk menguruskan perbelanjaan mereka. Tidak terkecuali juga pelajar kurang upaya

penglihatan. Menurut Rubayah et al. (2015), pengetahuan pelajar mengenai pengurusan kewangan adalah di tahap yang sederhana. Hal ini menyebabkan ada dalam kalangan pelajar yang merasakan bahawa wang yang mereka terima tidak mencukupi. Ada dalam kalangan informan juga menyatakan bahawa beliau mengalami isu yang sama. Informan hanya bergantung dengan wang pembiayaan sahaja:

“...hal berlaku mungkin sebab kegawatan ekonomi. Lagipun saya hanya bergantung dengan duit PTPTN, so kadang-kadang cukup kadang-kadang tak...” (Syukri)

Isu yang terakhir adalah isu berkaitan dengan stigma masyarakat. Menurut Muhamad Nadhir dan Rosila Bee (2016), stigma adalah suatu tindak balas yang terbentuk akibat daripada penyimpangan yang ditunjukkan oleh individu atau sekelompok individu daripada norma masyarakat. Penyimpangan tersebut mengakibatkan individu atau kumpulan individu tersebut mendapat label-label yang tersendiri.

Pelajar kurang upaya juga tidak terlepas dari stigma dan pandangan negatif dari masyarakat. Perkara ini berlaku apabila masyarakat tidak mempunyai pengetahuan yang mendalam mengenai hal-hal yang berkaitan dengan OKU. Ada dalam kalangan masyarakat mempercayai bahawa OKU dilabel sebagai individu yang nampak ketidakupayaan secara luaran dan nyata sahaja. Menurut Hazlin et al. (2015), kekurangan maklumat yang sahih mengenai OKU menyebabkan pelbagai persepsi dan juga tanggapan yang negatif timbul dalam masyarakat terhadap OKU. Hasil dari temubual yang dijalankan, informan menyatakan bahawa rakan-rakan sebaya mereka tidak mempercayai bahawa beliau seorang pelajar kurang upaya. Ini kerana, secara luaran beliau seorang yang nampak biasa dan hanya berkaca mata. Namun begitu,

beliau adalah seorang kurang upaya penglihatan yang mempunyai penglihatan terhad (*low vision*). Rakan sebaya informan hanya mempercayai informan selepas beliau menunjukkan kad OKU. Hal ini jelas menunjukkan bahawa masyarakat tidak mempunyai pengetahuan yang mendalam mengenai kategori yang ada bagi kurang upaya:

“... memang dia orang tekejut. Saya kata saya OKU. Mungkin dalam kalangan kawan saya ni kurang pendedahan lah kut pasal OKU ni. Sebab mereka rasa OKU ni memang akan nampak tak sempurna. [...] terus saya tunjukkan kad OKU saya. Baru mereka nak caya...” (Musa)

Kajian yang dilakukan oleh Hasnah et al. (2011) menyatakan bahawa penerimaan pelajar IPT adalah baik namun tahap pengetahuan mereka mengenai pelajar kurang upaya masih lagi di tahap yang rendah. Perkara ini dibuktikan apabila ada informan menyatakan bahawa ada dalam kalangan pelajar memandang kekurangan beliau sahaja namun tidak memandang pada kelebihan yang beliau ada:

“... kadang-kadang ada juga yang merendah-rendahkan keupayaan saya untuk melakukan sesuatu perkara...” (Mimi)

Dalam kajian ini juga mendapati hal yang sama. Tambahan, warga kampus terutamanya staf sokongan juga masih mempunyai tahap pengetahuan yang rendah tentang keperluan OKU. Mereka masih lagi tidak mengetahui perkara-perkara asas mengenai keperluan dan keterbatasan pelajar kurang upaya khususnya pelajar kurang upaya penglihatan. Hal ini dibuktikan apabila ada dalam kalangan pelajar kurang upaya penglihatan menyatakan bahawa beliau sangat sukar untuk berurusan dengan petugas di kaunter sekiranya melibatkan hal berkaitan dengan pembelajaran. Kebiasaannya, informan perlu menjelaskan keadaan beliau yang mempunyai masalah

penglihatan dahulu kepada staf yang bertugas. Ada juga dalam kalangan staf yang bertugas di kaunter mempertikaian ketidakupayaan informan:

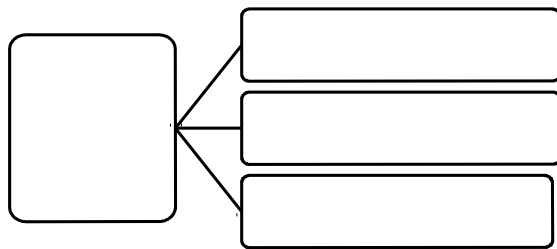
“...saya perlu meyakinkan orang bahawa saya mengalami ketidakupayaan penglihatan (*low vision*). Keadaan ini menjadi susah kepada saya bila hendak berurusan dikaunter [...] ada kakitangan yang masih mempertikaikan apa yang telah saya jelaskan...” (Azmir)

Oleh itu, masyarakat seharusnya menggunakan pelbagai medium yang ada terutamanya media massa untuk mengetahui hal-hal yang berkaitan dengan OKU khususnya bagi mereka yang bertugas mengendalikan pelajar di IPT. OKU merupakan sebahagian daripada masyarakat yang tidak boleh dinafikan hak mereka dan perlu difahami sebaiknya. Hazlin et al. (2015) menyatakan jika semakin banyak maklumat mengenai OKU disebarkan melalui media massa semakin berkurang stigma dan tanggapan negatif masyarakat terhadap OKU.

Secara keseluruhannya, isu-isu yang dihadapi oleh pelajar kurang upaya penglihatan ini boleh diatasi oleh pelajar itu sendiri dengan memupuk rasa keyakinan dalam diri melalui pembacaan dan meningkatkan pengetahuan mereka mengenai peluang-peluang yang disediakan oleh pelbagai pihak. Bukan itu sahaja, masyarakat juga perlu membuka mata bahawa pelajar kurang upaya juga adalah sebahagian daripada mereka dan mempunyai hak untuk mendapatkan suasana yang harmoni dan kondusif.

Cabaran Pelajar Kurang Upaya Penglihatan

Terdapat pelbagai cabaran yang perlu dihadapi oleh pelajar kurang upaya penglihatan di IPT bagi meneruskan dan menamatkan pengajian mereka. Antara cabaran utama yang dinyatakan oleh majoriti informan adalah cabaran dalam kebolehaksesan, penerimaan rakan sebaya dan juga kesukaran mengikuti pembelajaran di universiti seperti diterangkan dalam Rajah 2.

Rajah 2. Cabaran Pelajar Kurang Upaya Penglihatan

Cabaran pertama yang dihadapi oleh pelajar kurang upaya penglihatan adalah kebolehaksesan maklumat. Majoriti informan menyatakan mereka sukar untuk mengakses maklumat ataupun bahan rujukan, sistem atas talian dan juga prasarana universiti. Cabaran ini mengakibatkan keterbatasan mereka untuk mendapatkan kemudahan yang baik dan juga berkualiti. Cabaran untuk mendapatkan maklumat adalah masalah yang dihadapi apabila maklumat yang

mereka inginkan terutamanya maklumat tersebut dalam bentuk buku dan juga berbentuk digital. Majoriti dalam kalangan informan mempunyai masalah dalam mengakses maklumat melalui kedua-dua cara tersebut.

Sekiranya informan ingin mendapatkan bahan rujukan berbentuk buku, mereka perlu ke perpustakaan. Mereka berhadapan dengan masalah apabila pihak perpustakaan tidak

menyediakan satu komputer khas untuk pelajar kurang upaya untuk mencari maklumat akan lokasi rak buku di mana buku-buku yang diperlukan berada. Komputer khas untuk kegunaan pelajar kurang upaya adalah komputer yang mempunyai sistem audio dan mesra OKU penglihatan khususnya. Bukan itu sahaja, susun atur rak buku yang tinggi dan nombor siri pada buku ditulis dengan tulisan yang kecil menyebabkan informan merasa sangat sukar untuk mencari buku rujukan di perpustakaan. Ada kalanya, informan perlu meminta pertolongan daripada petugas di perpustakaan ataupun daripada kawan-kawan mereka:

“... kalau saya pi ke perpustakaan tu pun kena minta bantuan dari staf kat situ. Lagipun kat library ni masih lagi tak ada audio mode...” (Amir)

Menurut kajian Hasnah et al. (2009), pelajar kurang upaya mempunyai kesukaran untuk mendapatkan bahan rujukan terutamanya dalam bentuk buku disebabkan mereka tidak mampu mengambil sendiri buku-buku yang diperlukan di rak. Dalam kajian ini, informan turut menyatakan bahawa beliau juga mengalami masalah yang sama untuk mendapatkan bahan rujukan berbentuk buku:

“... kadang kalau contoh rak buku tu ada lima tingkat, yang kat atas tu dah tak boleh nak tengok dah. lagi pulak kalau nak tengok nombor siri kat buku tu kan. Ya Allah susah sangat...” (Musa)

“... saya hadapi masalah untuk akses maklumat terutamanya buku-buku yang ada di perpustakaan. Saya memerlukan peralatan khas...” (Azmir)

Informan bukan hanya mempunyai masalah untuk mendapatkan rujukan ataupun maklumat di PTSL, namun mereka turut mempunyai masalah apabila ingin mendapatkan maklumat atas talian ataupun yang berbentuk digital. Mereka mempunyai tahap akses yang sangat perlahan dan mengambil masa yang lama

untuk mencari maklumat. Hal ini berlaku akibat daripada masalah penglihatan yang mereka hadapi dan juga rangkaian internet yang perlahan. Ada dalam kalangan informan menyatakan bahawa sekiranya beliau ingin mengakses maklumat atas talian, beliau perlu ke sesuatu tempat bagi mendapatkan rangkaian internet yang laju:

“... tapi ada juga kadang-kadang sakit ja mata ni pandang laptop lama-lama semata nak cari bahan rujukan atau maklumat online...” (Amir)

“... yang jadi cabaran untuk akses maklumat adalah rangkaian internet kurang stabil kat kolej...” (Syukri)

Masalah yang dihadapi oleh pelajar kurang upaya penglihatan bukan sahaja masalah untuk mengakses maklumat malah mereka turut menghadapi masalah berkaitan dengan sistem atas talian di IPT. Kebanyakan universiti tempatan menggunakan sistem atas talian untuk memudahkan pelajar mengakses info-info terkini yang perlu mereka tahu dari masa ke semasa. Bukan itu sahaja, pihak universiti turut menyediakan akaun atas talian bagi setiap pelajar untuk memudahkan pengurusan dan sesi pembelajaran. Di universiti di mana kajian ini dilakukan, sebuah sistem atas talian khusus untuk pembelajaran telah dibangunkan bagi memudahkan interaksi dua hala antara pelajar dan juga pihak pengurusan mahupun pensyarah. Pihak universiti turut menyediakan portal-portal rasmi universiti bagi memudahkan pelajar membuat sebarang urusan.

Namun begitu, sistem yang dibangunkan oleh universiti tidak mementingkan kemesraan pengguna OKU. Hal ini berlaku akibat daripada jumlah mereka yang sedikit. Walaupun informan kajian menyatakan mereka tidak terkesan dengan sistem atas talian yang tidak mesra OKU, tapi mereka berpendapat bahawa perlu ada penambahbaikan seperti sistem atas talian perlu mempunyai audio mode supaya memudahkan OKU terutamanya

penglihatan mengakses sistem atas talian. Bagi mereka, penggunaan audio mode lebih memudahkan mereka mengakses dan mengetahui info-info yang dipaparkan di portal rasmi universiti:

“... macam kita tahu selalunya sistem online untuk universiti ada sistem audio mode. Tapi saya sendiri tak pasti yang sistem audio mode ni kat sini ada ke tak...”

(Amir)

“... masalah tu ada juga. Sebab saya kena zoom betul-betul dekat skrin laptop. Maksud zoom saya bukan zoom yang kat laptop tapi saya dekatkan mata saya kat laptop...” (Musa)

Cabaran bagi masalah kebolehaksesan yang seterusnya adalah kebolehaksesan pelajar kurang upaya penglihatan kepada tempat. Kebolehaksesan kepada tempat bermaksud kemampuan pelajar kurang upaya penglihatan untuk ke suatu tempat ke tempat yang lain. Dalam kajian ini melihat sejauhmana pelajar kurang upaya penglihatan mengakses tempat yang jarang mereka pergi dan kesukaran yang mereka hadapi untuk ke sesuatu tempat khususnya tempat atau bangunan di dalam kawasan kampus. Perkara ini berlaku akibat dari kurangnya prasarana fizikal yang disediakan oleh pihak universiti (Hasnah, 2009).

Namun begitu, bukan hanya kekurangan prasarana fizikal sahaja yang menjadi penyebab kepada kesukaran pelajar kurang upaya untuk mengakses sesuatu tempat. Menurut informan, untuk mengakses sesuatu tempat terutamanya tempat yang jarang mereka pergi adalah amat sukar. Kesukaran yang mereka hadapi disebabkan oleh beberapa faktor. Antara faktor yang menyekat akses mereka dengan tempat atau lokasi dalam universiti termasuklah keadaan muka bumi tempat yang ingin mereka tuju, pencahayaan, penanda jalan yang mengelirukan dan banyak lagi.

Ada dalam kalangan informan menyatakan bahawa mereka sukar untuk ke suatu tempat yang jarang mereka pergi. Sebagai contoh, mereka terpaksa untuk ke fakulti lain. Jalan yang mereka tidak begitu arif dan kebanyakan papan tanda yang mengelirukan menyebabkan mereka sukar untuk akses ke tempat yang jarang mereka pergi:

“... jika ingin ke fakulti lain agak sukar kerana saya tak hafal jalan dan sign board yang ada pun tidak jelas dan sukar untuk saya baca...” (Syukri)

Bukan itu sahaja, faktor muka bumi yang tidak biasa digunakan oleh informan menyebabkan mereka sukar untuk ke suatu tempat. Kemudahan yang disediakan untuk pejalan kaki disediakan oleh pihak universiti tetapi terdapat beberapa kelemahan. Contohnya, lorong pejalan kaki yang disediakan tidak diselenggara dari masa ke semasa dan juga ada lorong pejalan kaki yang disediakan berhampiran dengan cerun bukit. Informan juga ada menyatakan lorong pejalan kaki yang disediakan tidak mempunyai penghadang. Hal ini akan membahayakan pengguna lorong pejalan kaki terutamanya pelajar kurang upaya kerana kenderaan yang menggunakan jalan dalam kampus tidak mematuhi had laju yang telah ditetapkan:

“... banyak perkara yang perlu saya pertimbangkan sebelum saya hendak ke sesuatu tempat. Pertama, kemampuan saya untuk ke sana dan kedua bentuk muka bumi tempat yang saya hendak pergi. Di sini menjadi satu cabaran untuk saya bergerak adalah apabila ruang pejalan kaki yang tidak diselenggara dan ada juga ruang pejalan kaki di tepi cerun...” (Azmir)

Kebolehaksesan mereka kepada suatu tempat juga bergantung pada pencahayaan tempat yang mereka pergi. Tahap kebolehaksesan mereka tinggi apabila tempat yang mereka pergi itu mempunyai cahaya yang cukup dan pada waktu siang. Manakala, kebolehaksesan

mereka rendah apabila tempat yang mereka pergi itu tidak mempunyai pencahayaan yang baik dan lebih menyukarkan mereka untuk ke suatu tempat pada waktu malam. Lagi menyulitkan mereka apabila tempat yang ingin mereka akses perlu melalui jalan yang mempunyai banyak tangga:

“... masalah yang saya hadapi bila terlalu banyak tangga dan pemegang yang disediakan tak stabil. Lagi pula tangga di sini tak gunakan penanda dan kadang-kadang penanda yang ada mengelirukan...” (Mimi)

Cabaran yang kedua pula adalah dari segi penerimaan rakan sebaya. Penerimaan rakan sebaya terhadap pelajar OKU amat penting kerana mereka memerlukan bantuan daripada rakan apabila dalam kesusahan atau dalam keadaan yang memerlukan. Rakan sebaya bukan sahaja individu yang boleh membantu mereka dari aspek fizikal sahaja. Namun rakan sebaya berfungsi untuk membantu dalam memberi sokongan dan juga membantu sekiranya ada masalah dalam aspek mental dan emosi. Menurut Nur Azuki dan Johan (2013), penerimaan rakan sebaya adalah baik tetapi hanya sebahagian kecil sahaja yang mampu menerima pelajar kurang upaya ini sebagai teman rapat. Tidak semua individu boleh menjadi rakan yang baik kepada pelajar kurang upaya ini. Ada dalam kalangan rakan sebaya mereka tidak boleh menerima kekurangan yang mereka ada. Walaupun begitu, terdapat juga dalam kalangan mereka yang sangat memahami dan boleh membantu pelajar OKU sekiranya terdapat keperluan:

“... setakat ni secara keseluruhan rakan-rakan masih lagi terima saya dengan baik...” (Azmir)

Ada informan menyatakan bahawa tidak semua rakan mereka tahu bahawa mereka mempunyai masalah penglihatan. Hanya kenalan rapat sahaja yang mengetahui hal yang berkaitan penglihatan mereka. Hal ini adalah kerana mereka

masih lagi boleh nampak tetapi jarak penglihatan mereka terbatas. Oleh itu, mereka bergaul dengan pelajar lain tanpa rasa kekok dengan status kurang upaya mereka:

“... mungkin saya behave macam orang biasa. Secara luaran tak nampak pun yang saya macam OKU. Penerimaan setakat ni Alhamdulillah ok ja...” (Amir)

Walaupun ada dalam kalangan rakan sebaya mampu menerima kekurangan pelajar OKU, ada juga yang pada mulanya tidak dapat menerima kekurangan mereka kerana merasakan mereka tidak berupaya. Namun begitu, pelajar kurang upaya berusaha untuk menyesuaikan diri dengan rakan sebaya dan cuba membuktikan bahawa mereka boleh melakukan apa yang orang lain lakukan:

“... kebanyakan mereka memandang kurang keinginan untuk berkawan tetapi apabila lama-lama mengenal hati masing-masing, mereka semakin rapat dengan saya...” (Syukri)

“... mula-mula agak susah nak yakin kan dia orang yang saya pun mampu buat apa yang pelajar lain buat. Tapi bila mereka lihat yang saya juga mampu buat apa yang mereka buat, mereka boleh terima saya...” (Mimi)

Penerimaan rakan sebaya terhadap pelajar kurang upaya penglihatan adalah berbeza-beza. Menurut Hasnah (2011), majoriti rakan sebaya mampu menerima mereka sebagai rakan baik dan ada juga dalam kalangan rakan sebaya merasakan bahawa pelajar kurang upaya ini sama seperti mereka. Hanya segelintir pelajar sahaja yang tidak selesa dengan kehadiran pelajar kurang upaya.

Cabaran yang terakhir adalah dari segi kesukaran mengikuti pembelajaran di IPT. Cabaran yang mereka hadapi dalam pelajaran termasuklah cabaran ketika mengikuti kuliah, menyiapkan tugas yang diberi oleh pensyarah dan juga peperiksaan akhir ataupun kuiz. Rutin

seorang pelajar dipenuhi dengan aktiviti kuliah dan juga kelas tutorial. Sesi kuliah kebiasaannya akan dilakukan di dewan kuliah yang mampu menampung seramai seratus hingga dua ratus orang pelajar. Para pensyarah kebiasaannya akan menggunakan *powerpoint* sebagai bahan bantuan mengajar. Ada dalam kalangan pensyarah memuatnaik nota kuliah sebelum sesi kuliah dijalankan namun ada juga yang hanya memuatnaik nota kuliah selepas sesi kuliah tamat. Menurut Hasnah et al. (2009), penggunaan slaid dan juga papan putih sewaktu sesi kuliah dijalankan menjadi permasalahan bagi pelajar kurang upaya penglihatan. Tambah menyukarkan, apabila pensyarah tidak memuatnaik dahulu nota sebelum sesi kuliah dijalankan:

“... cabaran yang paling utama saya mestilah bila saya nak tengok slide kat depan. Saya kena duk depan sekali...” (Amir)

“... masuk kuliah. Nak salin lecture note semua tu...” (Musa)

Ada informan menyatakan bahawa hal yang berkaitan dengan sesi pembelajaran dalam bilik kuliah seperti masalah nota memberi kesan kepada kehidupan beliau:

“...sebenarnya memang sangat mengganggu jugak...” (Musa)

Pelajar kurang upaya penglihatan ini bukan sahaja menghadapi cabaran untuk masuk ke kuliah. Menurut Mohd. Effendi (2013) salah satu cabaran pelajar adalah untuk menyiapkan tugas yang diberikan tepat pada waktunya. Namun begitu, kebanyakan daripada mereka akan melakukan tugas yang diberikan oleh pensyarah awal dan tidak melakukannya pada saat-saat akhir. Hal ini adalah untuk mengelakkan mereka dari menghantar lewat tugas mereka kepada pensyarah. Bagi pelaksanaan tugas kumpulan pula, majoriti informan menyatakan bahawa mereka kebiasaannya akan memilih ahli kumpulan yang mengenali dan memahami

keadaan mereka. Oleh itu, beban tugas dan juga tekanan dalam membuat tugas kumpulan dapat dikurangkan:

“... setakat ni kalau grouping pun saya akan pilih kawan yang memang dah tahu keadaan saya...” (Musa)

“...saya menggunakan sepenuhnya masa yang diberikan oleh pensyarah dan akan menguruskan masa dengan sebaiknya...” (Mimi)

Ada dalam kalangan informan menyatakan bahawa pensyarah mereka tahu mengenai kesukaran yang mereka hadapi dan pensyarah akan bersikap toleransi dalam pelaksanaan tugas yang diberikan:

“... dia (pensyarah) takde lah bagi masa yang sangat singkat untuk buat sesuatu perkara tu. Dia akan bagi kerja secara berperingkat dan bukan sekali banyak...” (Amir)

Masalah yang terakhir dari segi mengikuti pembelajaran bagi pelajar kurang upaya penglihatan dikatakan sewaktu mengambil peperiksaan akhir semester dan kuiz secara *online*. Menurut Hasnah et al. (2009), pelajar kurang upaya khususnya penglihatan mempunyai masalah masa yang diperuntukkan tidak mencukupi untuk menjawab soalan peperiksaan. Namun begitu, majoriti informan menyatakan bahawa mereka tidak mempunyai masalah mengenai masa yang diperuntukkan sama seperti pelajar yang lain. Tambahan lagi, mereka masih lagi boleh menjawab soalan peperiksaan dalam masa yang ditetapkan:

“...kalau exam tu masih lagi boleh jawab. Takde pun minta masa tambahan ke apa. Bagi saya, masih lagi mampu nak jawab exam sama dengan orang lain. Cuma kalau masa jawab exam kepala tu memang kena dekat betul dengan kertas nak bagi nampak tulisan kat kertas tu...” (Musa)

“... saya tiada masalah dengan peperiksaan akhir kerana saya masih lagi nampak sikit. Mungkin masalah untuk

exam ni more kepada yang fully blind kut...” (Mimi)

Berdasarkan analisis, pelajar kurang upaya penglihatan yang ditemubual tidak mengalami kesukaran untuk menjawab soalan peperiksaan akhir semester. Mereka juga tidak memerlukan masa tambahan ataupun sebarang peralatan khas semasa peperiksaan. Hal ini adalah kerana mereka hanya mempunyai masalah penglihatan yang terhad. Namun begitu, sekiranya pelajar kurang upaya penglihatan tersebut tidak boleh melihat langsung mereka memerlukan alat bantuan khas dan juga masa tambahan bagi memudahkan mereka untuk menjawab soalan peperiksaan.

Kesimpulannya, halangan-halangan yang dihadapi oleh pelajar kurang upaya penglihatan ini dapat diminimalkan melalui penyelidikan dan pembangunan yang dilakukan oleh pihak yang berkenaan. Pihak universiti harus peka dengan keperluan-keperluan semasa yang diperlukan oleh pelajar kurang upaya penglihatan supaya mereka tidak menghadapi sebarang kesukaran dalam kehidupan seharian mereka dikampus. Bukan itu sahaja, penerimaan rakan sebaya juga adalah salah satu keperluan bagi mereka kerana bantuan daripada rakan sebaya dapat memudahkan kehidupan seharian mereka terutama apabila melibatkan perkara berkaitan pembelajaran.

Kesimpulan

Secara keseluruhannya, terdapat beberapa cadangan yang boleh dipertimbangkan untuk mengatasi isu dan cabaran yang dihadapi oleh pelajar kurang upaya penglihatan di IPT. Bagi mengatasi isu yang berlaku dalam diri pelajar kurang upaya penglihatan terutamanya isu keyakinan diri dan juga stigma masyarakat adalah dengan mempertingkatkan kefahaman masyarakat mengenai OKU. Media massa harus mengambil peranan

yang utama dalam menyebarkan kefahaman tentang isu dan cabaran OKU terutamanya dalam aspek keperluan pendidikan. Pihak pengurusan universiti juga perlu lebih proaktif dalam mengenalpasti apakah isu dan cabaran yang dihadapi oleh pelajar OKU di institusi mereka dan bekerjasama dengan kakitangan pentadbiran dan akademik untuk merangka pelan tindakan yang menyokong keperluan pelajar OKU. Kesedaran dan kefahaman akan keperluan dan hak pelajar OKU juga perlu digerakkan. Pendedahan kepada semua warga kampus termasuk pelajar bukan OKU perlu dilakukan supaya persekitaran yang menyokong dan kondusif dapat disediakan untuk pelajar OKU di IPT contohnya melalui kempen secara atas talian di laman web universiti atau melalui program integrasi antara pelajar OKU dan bukan OKU.

Pihak universiti juga perlu menubuhkan satu unit khas dan jawatankuasa yang menyokong perkhidmatan dan pemerksaan pelajar OKU di IPT. Unit perkhidmatan dan sokongan pelajar dan kakitangan OKU perlu diwujudkan di setiap IPT awam khususnya supaya keperluan warga OKU dapat dipenuhi dengan lebih terancang dan berkesan. Unit perkhidmatan dan sokongan OKU ini akan berfungsi sebagai pusat khidmat setempat bagi OKU untuk mengajukan sebarang isu dan permasalahan mereka dan menjadi perunding serta *advocator* bagi menyediakan kemudahan prasarana dan persekitaran pembelajaran yang mesra OKU. Jawatankuasa dan unit khas yang ditubuhkan hendaklah memastikan setiap bangunan termasuk fakulti, kolej dan pusat kegiatan pelajar menyediakan kemudahan asas dan juga kemudahan yang spesifik untuk pelajar kurang upaya penglihatan mengikut garis panduan reka bentuk sejagat. Sebagai contoh laluan pejalan kaki, lif, tandas, tempat letak kereta, laluan landai, *tactile block*, papan tanda yang

jelas dan nyata perlu disediakan mengikuti spesifikasi reka bentuk sejagat untuk semua kategori OKU khususnya bagi OKU penglihatan.

Kemudahan pengangkutan untuk pelajar kurang upaya juga perlu diberikan supaya mereka boleh mengakses tempat dan juga melakukan aktiviti harian mereka tanpa ada sebarang halangan. Pihak pengurusan perlu menyediakan bas yang mesra OKU ataupun menyediakan van khas untuk mengambil pelajar di setiap perhentian bas di kolej. Pihak pengurusan universiti juga perlu menaiktaraf sistem atas talian dan portal rasmi universiti untuk lebih mesra OKU. Sistem atas talian tersebut haruslah mempunyai sistem audio mode. Perpustakaan juga perlu menyediakan sistem *buddies* iaitu satu sistem yang menyediakan perkhidmatan membantu pelajar kurang upaya penglihatan untuk mencari buku rujukan dirak dan membuat urusan peminjaman buku.

Selain itu, perkhidmatan psikologi dan kaunseling perlu ditawarkan secara proaktif kepada semua pelajar OKU di IPT supaya kesejahteraan psikologi mereka dapat dipelihara dan ditingkatkan. Secara ringkasnya, semua pihak terutamanya pihak pengurusan universiti perlu memainkan peranan yang proaktif dan berkesan untuk menyokong pelajar OKU di IPT agar hak dan keperluan mereka dapat dipenuhi sebaiknya.

Penghargaan

Ucapan penghargaan ditujukan kepada Universiti Kebangsaan Malaysia selaku penaja dana penyelidikan (GGPM-2015-030) dan semua informan yang telah menjayakan kajian ini.

Rujukan

- Abu Bakar Ahmed, Zakaria Al Cheikh Mahmoud Awad, & Naziaty Mohd Yacoob. (2014). The response of accessibility infrastructures for PWD to National Disability Policies in higher institutions of developing countries: Case study of Ahmadu Bello University, Zaria and University of Malaya, Malaysia. *Journal of Surveying, Construction and Property*, 5(1), 1-16.
- Akta Kurang Upaya 2008, Akta 685 (2008). Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Berhad.
- Bank Negara. 2015. *Ringgit: rakan kewangan anda*. Petaling Jaya. Pusat penyelidikan dan sumber pengguna
- Christina Andin & Irwan Hassim. (2010). *Kajian Tentang Masalah Yang Dihadapi Oleh Pelajar-Pelajar Yang Menginap Di Kolej 17 Utm Skudai, Johor*. Fakulti Pendidikan Universiti Teknologi Malaysia.
- Gray, C. (2010). Visual impairment: The educational experiences of young people in Northern Ireland. *Educational & Child Psychology*, 27(2), 68-78.
- Hasnah Mahasan. (1997). *Sambutan masyarakat terhadap orang kurang upaya: Satu persepsi mereka sendiri di pusat pemulihan Samarahan*. Latihan Ilmiah Sarjanamuda Fakulti Sains Sosial, Universiti Malaysia Sabah.
- Hasnah Toran, Mohd Hanif Mohd Yasin, Mohd Mokhtar Tahar, & Norasuzaini Sujak. (2009). Sokongan dan halangan yang dihadapi oleh pelajar-pelajar kurang upaya di sebuah institusi pengajian tinggi di Malaysia. *Asean Journal of Teaching & Learning in Higher Education*, 1(2), 18-29.
- Hasnah Toran, Tajul Arifin Muhammad, Mohd Hanif Mohd Yasin, Mohd Mokhtar Tahar, & Nur Hazwani Hamzah. (2011). Pengetahuan dan sikap rakan sebaya terhadap pelajar kurang upaya di sebuah IPT di

- Malaysia. *Asean Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 2(2), 22-34.
- Hazlin Falina Rosli, Wan Amizah Wan Mahmud, & Maizatul Haizan Mahbob. (2015). *Realiti dan kesamarataan hak orang kelainan upaya (OKU) di Malaysia*. International Conference Mention 2015 UNITEN.
- Huurre, T. M. (2010). Psychosocial development among adolescents with visual impairment. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 7(2), 73-78.
- Johnson, A. L. (2006). *Students with disabilities in postsecondary education: Barriers to Success and implication to professionals*. American Counseling Association
- Kamarul Azmi Jasmi. (2012). Penyelidikan kualitatif dalam sains sosial. Kertas Kerja Kursus Penyelidikan Kualitatif Siri 1, Institut Pendidikan Guru Malaysia Kampus Temenggong Ibrahim, Johor, 28-29 Mac.
- Lakshmi N., & Anuradha. (2014). Self-esteem among physically disabled and visual disabled late adolescents. *International Journal of Technical Research and Application*, 31-39.
- Manisah Mohd. Ali, & Zaleha Saadi. (2012). *Kesediaan dan penerimaan para pengajar terhadap mahasiswa/mahasiswi berkeperluan khas di institusi pengajian tinggi* Seminar Kebangsaan Majlis Dekan IPTA 2012.
- Merriam, S. B. & Simpson, E. L. (2000). *A guide to research for educators and trainers of adults*. Malabar, Florida: Krieger.
- Mohd. Effendi & Ahmad Zamri Khairani. (2013). *Cabaran Permasalahan Pelajar Politeknik Menggunakan Model Rasch*. International Seminar on Quality and Affordable Education
- Muhamad Nadhir Abdul Nasir, & Rosila Bee Mohd Hussain. (2016). Kancah stigma dalam kalangan mahasiswa kurang upaya di sebuah universiti di Malaysia. *Sarjana*, 31(2), 71-87
- Murray, C., Lombardi, A., Wren, C. T., & Keys, C. (2009). Associations between prior disability-focused training and disability-related attitudes and perceptions among university faculty. *Learning Disability Quarterly*, 32(2), 87-100.
- Nur Azuki Yusof, & Yohan Kurniawan. (2013). *Penerimaan orang kelainan upaya (OKU): Kajian menurut prespektif remaja 1Malaysia*. Seminar Sains Kemanusiaan OKU Peringkat Kebangsaan 2013.
- Othman Lebar. (2005). *Penyelidikan kualitatif: Pengenalan kepada teori dan metod*. Perak: Penerbitan Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Roslinda Alias, Nor Aziah Alias, Abu Bakar Ibrahim, Halimaton Attan, & Azman L Kadir. (2013). What do the disable students need? A study on the need of the special educations needs (SEN) learners in Malaysian public Universities. *The European Journal of Social & Behavioral Sciences*: 602-623.
- Rozmi Ismail. (2015). *Metodologi Penyelidikan: Teori dan Praktis*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Rubayah Yakob, Hawati Janor & Nur Ain Khamis. (2015) Tahap literasi kewangan dalam kalangan pelajar universiti awam: kajian di Universiti Kebangsaan Malaysia. *Jurnal Personalia Pelajar* 18(1), 75-88
- Salama. (2014). *Hubungan Tipe Kepribadian Big Five dengan Kepercayaan Diri di Depan Umum mahasiswa Semester IV Fakultas Psikologi UIN Maulana Malik Ibrahim Malang*. Fakultas Psikologi UIN Maulana Malik Ibrahim Malang
- World Health Organisation. (2011). http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/

